

BİZDE İLK GREV NE ZAMAN YAPILDI?

Aydınlık Gazetesi, 31 Temmuz 2018

Yıldırım Koç

İşçi sınıfı tarihi konusundaki yayınları değerlendirirken kullandığım ölçütlerde biri, Osmanlı'da "ilk grev" konusu. Eğer elinize aldığınız metinde Osmanlı'da ilk grevin 1872 yılında tersane işçileri tarafından yapıldığı yazıyorsa, o kitabı okumayın. Boşuna vakit kaybedersiniz. Oya Baydar'ın 1969 yılında yayımlanan kitabında düzelttiği bir hatayı hâlâ inatla tekrarlayan bir çalışmayı ben ciddiye almıyorum.

YENİÇERİLERİN ÜCRET TALEPLERİ

Osmanlı'da işçi sınıfının ilk biçimleri (prototipleri) kapıkullarının belirli kesimleridir.

Yeniçeri ayaklanmaları Osmanlı'da ücretlilerin ilk başkaldırısıydı. Yeniçeriler ücretli askerlerdi. Yevmiyeleri belliydi. 1444 yılında verilen akçenin içindeki altın miktarı düşürüldü; gelirleri azaldı. Yeniçeriler Edirne'de ayaklandılar. Yevmiyelerine yarım akçe zam yapıldı. Ayaklanmayı sürdürdüler. Padişahı değiştirdiler. Yeni padişahтан yaklaşık bir yıllık ücretlerine eşit "cülus bahşişi" aldılar.

Bu ayaklanmalar, kapıkullarının ücretleri çeşitli biçimlerde düşürüldüğünde yeniden gündeme geldi. Ücreti yetmeyen yeniçeriler ışıkları karartarak toplantı yapıp karar alırlar, ayaklarıyla çorba kaselerini devirip tepkilerini ifade ederlerdi. Zam verilmezse, her yeniçeri ortasının (bölüğünün) kazanı kaldırılır ve yürüyüş yapılırdı. "Kazan kaldırmak" deyiimi de buradan kaynaklanmaktadır.

GREVLER

Osmanlı'da saptanmış ilk grevler de şöyle:

Şehmus Güzel'in belirlemesine göre, 1473 yılında yabancı çini ustaları karşılaştıkları güçlüklerden yakınmış ve paralarını alamadıkları takdirde çalışmayacaklarını belirtmişler. (Güzel, Ş., "İlk Grev," *Tarih ve Toplum*, Kasım 1993, s.40-41; Güzel, Ş., *İşçi Tarihine Bakmak*, İstanbul, 2007, s.70-72)

Suraiya Faroqhi de maden işçilerinin 1573 yılındaki bir grevinden söz etmektedir: "Cemazi II'de (Eylül-Ekim 1573) Bilecik gülle dökümhanelerinde çalışan taşçılar daha yüksek ücret istemişlerdi. Anlaşılan, bir tür grev bile oldu, çünkü emin, fırınların 'battal' durduğunu bildiriyordu. Aynı rapordan taşçıların ikisinin elebaşı olarak görüldüğünü öğreniyoruz. Bu mektuba yanıt olarak, Osmanlı idaresi emine, grevi kırmasını ve işçileri kendinden önceki görevli dönemde ödenen ücretlerle çalıştırmasını emretti. Eski ücretten çalışmayı reddeden işçiler cezalandırılmak üzere merkezi idareye bildirilecekti." (Faroqhi, Suraiya, *Osmanlı'da Kentler ve Kentliler*, 2. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 1994, s.228)

Diğer bir grev, 1587 yılında İstanbul'da Mehmet Paşa tarafından yaptırılan camide çalışan duvarcı, marangoz ve taşçı ustalarının (işgüçlerinden başka satacak birşeyleri olmayan ücretli işçilerin) 12 akçe olan yevmiyelerinin yetmediğini bildirip 4'er akçe zam istemeleri ve bu zammın verilmesinden sonra da iş durdurmayı sürdürmeleri olayıdır. (Altınay, Ahmet Refik, *On Altıncı Asırda İstanbul Hayatı (1553-1591)*, 2 Basım, Enderun Kitapevi, İstanbul, 1988 (1935), s. 73)

SENDİKALARIN İLK GREVİ

Kadir Yıldırım'ın belirlemelerine göre, Osmanlı'da bir sendika öncülüğünde yapılan ilk grev, Kavala'da kurulu Tütün İşçileri Saadet Cemiyeti'nin 1905 yılında ücret indirimi girişimine karşı yaptığı eylemdir. Bu grevde şiddet kullanıldı. Grevci işçiler tütün mağazalarına saldırdılar. (Yıldırım, K., *Osmanlı'da İşçiler, 1870-1922, Çalışma Hayatı, Örgütler, Grevler*, 2013, s.220. Bu grevle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Nacar, Can, "Tütün İşçileri, Tüccarlar ve Kırık Camlar, 1905 Kavala Grevi," *Tarih ve Toplum Dergisi*, Eylül 2011, s.38-42)